

PHILOLOGIAI PROGRAMM-ÉRTEKEZÉSEK.

1885/6 és 1886/7.

34. Cserei József: A homerosi költeményekben előforduló melikus fajokról. (Nagykanizsai kegyesrendi főgymnasium.) 1887. 40. l. — Szerző dolgozatát, mint azt a 3. l. 3. jegyzetében állítja, czáfolatképen írta azok ellen, kik abban vannak, hogy a görögök költészete az eposból és nem a melosból indult ki. Ő ugyan e véleményöket *általában* maga is elfogadja (1. l.), mindazonáltal igen zavaros bevezetése végén ellenkező nézeten van. És kiket czáfol? *Nikolai-t, Bonitz-ot és Boeckh-öt.* Hogy *Vischer* vagy *Carrière* munkáit nem ismerte, azon kár volna szörnyűködni, de hogy a *Flach: Geschichte der Griechischen Lyrik-jét* egészen figyelmen kívül hagyta, azt méltán szemére hányhatni neki. Cs. úr azon szándékkal fogott munkájához, hogy szorosan csak a tényekhez fog ragaszkodni. *«Mellözve minden költői ékességet, nem hypothesiseket akarok gyártani, hanem a valót adom elő, nem a sorok között olvasok, sem conjecturák szaporításával nem fogom az olvasót félrevezetni, hanem szorosan a költemény anyagát tartom szemem előtt, ehhez és a józan ész követelményeihez alkalmazkodom.»* (4. l.). Pedig Cs. úr hypothesiseket gyárt, a sorok között olvas és conjecturák szaporításával félrevezeti az olvasót.

Két hypothesis mindjárt a 6-ik lapon tűnik szembe. Alaptalan mind a kettő. Így először is az Il. I. 474. s k. ismeretes verséhez ezt a magyarázatot fűzi: *«A χοῦροι Ἀχαιῶν* alatt, kik a hymnust énekelték, vagy azok az ifjak értendők [?], kik előbb (470.) az isteni tiszteletnél szolgálva a serlegeket borral töltötték meg, vagy inkább, mint a hexameter végén mindig, magok az achivok [ez a helyes]. Ezek szerint nem egy, hanem többen vagy épen mindnyájan énekelték a pæant. *Ebből az is következtethető, hogy ezen ének olyan általánosan ismert volt, mint nálunk a templomi énekek, melyeket az egész nép ismer, és énekel, a mi szintén a pæan ősrégi eredetére vall.* Mert arra, hogy olyan régi korban bármely ének a nép sajátjává válhassék, mely azt emlékezetbe vésse és alkalomadtán énekelje, *legalább is egy nemzedék kívántatik.* Minden czáfolat erre nézve szükségtelen. — A második hypothesis abban áll, hogy szerző úr a 473. sorban levő *καλόν*-ra nézve megjegyzi, hogy e *«jelző* azt sejteti velünk, hogy több ilyen hymnusuk volt, talán egy egész gyűjtemény, melyből ezen ünnepélyes alkalommal egy szépet énekelték». Tovább megyek még, mint Cserei úr, és azt következtetem, hogy volt egy rakás, ha nem is csúnya, de mindenesetre úntató vagy közönséges hymnusuk.

Azt a nézetét *egyáltalában* kár volt nyilvánítani, hogy az II. I. 601—604. soraiban skolion lappang. Még az is kérdéses, hogy szabad-e az Odyssea I. 150. s k. verseiből a skolionnak feltünésére következtetést vonni, a mit pedig úgy a hogy van módunk megokolni (I. *Flach* i. m. 24. s k. l.). Alaptalan conclusiója az Od. VI. 99—101. verseire nézve is, melyek hadd álljanak itt:

αὐτὰρ ἐπεὶ σίτον τάρφθην δμῶαι τε καὶ αἰτή,
σφαιρῶν τε γ' ἄρ' ἐπαίζον, ἀπὸ κρήδεμνα βαλοῦσαι
τῆσι δὲ Ναυσικάα λευκώλενος ἤρχετο μολπῆς.

• Biztosan állíthatjuk, hogy az *ἤρχετο μολπῆς* valami testmozgással összekötött lyrai dalt jelent, vagy ha épen nem szoros melikus dalt, akkor *gyermekversekhez hasonló szokásos mondást ért alatta a költő* (34. s k. l.). De hát miért? Azért, mert Nausikaa és szolgálói labdásdit játszottak, csak nem kell a *μολπή*-nek gyermekversnek vagy plane valami sententiának lenni? És azután milyen az a *gyermekversekhez hasonló szokásos mondás*? Ugyancsak a 34. lapon úgy vélekedik Cs. úr, hogy Odysseus és társai a Kirke-énekelte dalra talán a szövőszék zörgéséről ismertek rá. A hely úgy magyarázandó, hogy hallhatták az orsót pöröggni, s hallották, hogy benn a házban valaki szépen énekel. Mert a *καλὸν* itt (X. 227.) ép úgy *καλῶς* helyett áll, a mint áll Aristarchos szerint az II. I. 474. sorában. — A 32. lapon megígéri, hogy *alább bővebben ki fogja mutatni, hogy (Phemiosnak) ezen Homerosból ismert énekesnek érzelmi, lyrai dalt kellett énekelni a karok mellett*. A 37. lapon hozzáfog is e bizonyítgatáshoz, de fájdalom, célhoz nem ér. Ő t. i. ekként következtet:

Phemios, az aoidos, a görögök szerencsétlen visszatéréséről énekelt (Od. I. 325. s k.). *• Ezt az éneket az emeleten meghallotta Penelope, lejött a magas lépcsőkön és könnyek között kéri a dicső énekest, énekelje az istenek és emberek viselt dolgait, amazok [t. i. a kérők] pedig csendben igyák boraikat. Ha az ének ilyen érzelmekre hangolta a hű Penelopét, akkor az nem lehetett az események egyszerű rajza, hanem leg-alább lyrai elemekkel kellett vegyítve lennie.* Tehát akkor Phemios lyrikus költő, ha lyrai elemekkel tarkazza (tegyük fel, hogy úgy van) elbeszélését? — Különben Cs. úr maga is megczáfolja e nézetét, mert *• van ugyan rá példánk, mikor a tisztán epikus költemény is [hát νόστος nem lehet epikus költemény tárgya?] könnyeket csal ki Odysseus szemeiből, midőn Alkinoos házában Demodokos arról a szomorú egyenetlenségről énekel, mely közte és Achilleus között fölmerült*.

Egyetlen egy hypothesis van, melyet szilárdabb basisra épített, az, hogy a síratásnak első formája a *γῶος* volt. E nézetét Cserei úrnak a

költeményeknek erre vonatkozó helyeivel összevetve plausibilisnek és elfogadhatónak találtam.

Sajnos, hogy az értekezésben több elég jelentékeny hibát kelle észrevennem. Így a 4. lapon azt állítja, hogy «Bergk nagyon helyes tapintattal [!] jár el, mikor irodalomtörténetét a Kr. e. XV. századdal kezdi», vagy midőn a 9. lapon ezen állításához: «Azért ábrándozásnak mondom mindazoknak erőlködéseit, kik a pæan metrumát is szeretnék a fönnebbi két sorból (Il. VII. 393. s k.) megállapítani» Aristoteles poet. 4. fejezetének azt a passzusát idézi, mely magyar fordításban így hangzik: «Mert minden versmérték közöl a iambikus közelíti meg a közönséges társalgó beszéd formáját legjobban; hiszen igen sok iambust mondunk közönséges beszédünkben, hexametert azonban ritkán, s csak ha a köznapi társalgás jellegén fölül emelkedünk». Ez az idézete tehát nem bizonyít semmit sem, s így Cs. úr e helyet valószínűleg téves értelemben fogta fel. Egyébként is az idézésben bizonyos keresettség mutatkozik. Így több helyt a *Theodosius Gaza* Ilias paraphrazisát idézi. Ugyanott Vergiliusra a Ruæus-féle kiadás alapján hivatkozik. Számos utalás teljesen fölösleges. Így a 34. lapon Verg. Georg. I. 293—294-re, p. 35. Soph. Aias 697. etc., etc. a vonatkozás hiábavaló. P. 35. Ov. Met. 1, 18 helyett csakis 1, 705 s k. lehet idézni. Végre a 7. lapon az Od. XIV. 463—95. sorai sehogy sem illenek idézetképen arra a helyre, a melyhez szerző úr csatolta őket.

Nagyobb hiba, ha p. 9. Cserei úr azt mondja, hogy a homerosi hymnusok Hesiodos szellemét viselik magokon (l. erre nézve *Gemoll*: Die homerischen Hymnen. Leipzig. 1886. p. 105.). Hibásan fordította le p. 23. az Il. XVIII. énekének 597. s k. sorát. — P. 22. nem lett volna szabad a *Batrachomyomachiára* hivatkozni, ha a 25. lapon a 27. homerosi hymnus kora már gondolkozóba ejti.

Ha Cs. úr ismét valamely dolgozatát közrebocsátja, — mire félreismerhetetlen szorgalmánál fogva csak buzdíthatjuk, — bizonyosak vagyunk abban, hogy nem fogunk már oly általános tévedéseket szemére lobbantatni, s hogy mentől előbb meg fog válni azon szempontoktól, melyek a jelen dolgozat megírásánál vezérelték volt.

WEISS REZSÓ.

35. Dr. Fülöp Adorján, Az olvasásról. (IV. oszt. tanítványaimnak.) (Zenta városi községi gymnasium.) 1887. 3—14. l. A program-értekezéseknek tudományos tárgya szokott lenni, a melyben a szerző tanártársaihoz szól, s csak a legritkább eset, ha valaki a tanulókat tartja szem előtt; pedig rájuk leinkább lehet számítani, hogy elolvassák az értesítő bevezető lapjait. Fülöp Adorján értekezése ilyen ritka kivétel. Tanítványainak akar utasítást adni arra nézve, mit és hogyan kell olvasniok. Az iskolai idő nagyon rövid arra, hogy a fiú igazán meg-

tanuljon olvasni; hogy tudja, mivel érdemes idejét eltöltenie s hogyan kell a könyvvel bánni, ha azt akarja, hogy ne csak múlt élvezetet szerezzen neki. Az iskolából tanultakból kiindulva elég jó, bár hiányos utasításokat ad arra nézve a fiúknak, mit és hogyan kell olvasniok. Mindenesetre helyes az a megjegyzése, hogy mindenről, a mit a fiú olvas, jegyzeteket kell magának készítenie. De nem helyeselhetjük azt, hogy e jegyzetek a költemény szebb helyeinek kiírására szorítkozzanak. Még helytelenebb, a midőn e «szép helyeket» jellemezni akarja: «Ilyen részek azok, melyek valamely tartalmas gondolatot, általános igazságot fejeznek ki, rendesen allegorikus kifejezésekkel». Egyik példája pedig épen nem érdemes arra, hogy kiírják s még meg is tanulja 'a fiú: «A végóra hatalmai a vágyó szem elől elviszik a jelest» (Vörösmarty, Kisfaludy Károly emlékezete). Sokkal okosabb lett volna, ha a költeményekre nézve ugyanazt ajánlja, mit a prózai olvasmányokra, hogy tartalmukat a lehető legrövidebbre összevonva kell lejegyezni. A költeményeknél keressen a fiú olyan sorokat, a melyek az egésznek tartalmát fejezik ki és tanulja meg; ez által legalább tudja az egész költemény tárgyát vagy legalább minden perczen emlékezetébe tudja idézni. — Azután arról szól, hogy válogassa meg a tanuló prózai olvasmányait; csakhogy ez is nagyon hiányos, mert csakis történelmi és természettudományi művekről szól. Végül buzdítja őket idegen nyelvek tanulására.

36. Laukó Albert. A geographiai nevek helyes írásáról. (Székelyudvarhelyi királyi állami főreáliskola.) 1887. 3—17. lap. — Oly kérdést fejteget ez értekezés, mely nem csak a földrajz tanárát érdekli; minden tanárnak nagyon is sok alkalmá van az idegen szavak kiejtésével és leírásával küzdeni. S ugyanazon idegen szó nemcsak egy tanár előadása alkalmával fordul elő; gyakran szóba kerül különböző szaktárgyakban is s hányszor esik meg, hogy a fiú minden tanártól más kiejtést hall. Ennek oka főleg a leírás különbözősége. Idegen szavakat vagy úgy kell írunk, a hogy az illető idegen nép írja (s ezt követni a leghelyesebb), vagy pedig híven a kiejtés szerint. Az első esetben szerezzen magának a tanár pontos értesülést arról, hogy kell az illető szavat helyesen kiejteni s tanítsa meg a fiút a helyes kiejtésre ép úgy, mint a helyes írásra.

Laukó panasza nagyon is igazolt, hogy nehéz a geographiai nevek tarka írása módján eligazodni, mert nincs egyöntetőség. Ha csak annyit lehetne elérni, hogy az iskolakönyvek híven kövessék az akadémia utasítását, végét érhetné e panasz. A latin betűkkel író idegen népek szavait úgy kell írni, a mint az illető nép írja; a nem latin betűket használó nyelvek szavait pedig magyar kiejtés szerint írjuk. Ez az utasítás nagyon is elég; bár követnék mindazok, a kik iskolai könyveket írnak. Hanem arra ne is gondoljon senki, hogy a tudományos könyvekben is léteft-

hető legyen az egyöntetőség. Ezt csakis nemzetközi megegyezés hozhatná létre. Addig is szerezzon maçának minden szakférfit annyi jártasságot, hogy e helyesirási ingadozásokon el tudjon igazodni. Egy pontról nem szól Laukó. Vannak oly külföldi városok és folyók, a melyeknek külön magyar nevük is van, mint *Lipcse, Drezda, Boroszló, Velence, Párizs, Temze* stb. Ezeknél, természetesen, első sorban a magyar nevet fogja megtanulni a fiú (valószínűleg tudja is már), azután ismernie kell az illető város ottani nevét is (*Leipzig, Dresden* stb.). Sőt szükségesnek tartanám, hogy a külső országok neveit is ismerje az ottani elnevezés szerint (*La France, Italia* stb.)

37. Dergács Sándor. Kapós magyartalanságok városunkban. (Kassai állami főreális-kola.) 1887. 4—24. lap. — Kifogásom van mindjárt a mű címe ellen: nem azt adja, a mit ígér. Nem-magyar vidékekről, mint a milyen Kassa városa is, a legnagyobb érdeklődéssel fogadna a nyelvész olyan tudósítást, a melyet a cím ígér, ha belőle igazán megtudhatná az ember, mik azok a különös sajátságok, a melyek az illető vidék magyar beszédjén észrevehetők s a melyeken meglátszik egyik vagy másik ott szokásos idegen nyelv hatása, még ha romboló is. A kassai ember tud magyarul, németül és tótul beszélni; természetesen, hogy e három nyelv hatással van egymásra. «A gyerekség *brizgálja* (locsolja) a vizet, a szobaleány *pratálja* (takarítja) a szobát, a pajkos fiú *csapálja* (leveri) a gyümölcsöt, néha-néha a tilosban, a *fludernél* (malomgátnál) fürdik, majd a szülői bosszuságára naphosszant *rajcsúloz* (szaladgál) s ennek következtében megesik, hogy a *hösentrágere* (nadrágtartója) elszakad. A cselédség is szeret a *dufart* (átjáró, bejárat) előtt állani s nem gondol vele, hogy a konyhában a rántás *hulyává* lesz (megcsomósodik), a *brótván* (láb) is megtüzesedhetik s a *grulya* (burgonya) szétfő.» (9. l.) Ez a pár sor, a mit a szerző tréfa vagy nevetség kedvéért említ, cikkének legérdekesebb része. Ez az, a mit folytatni kellett volna; összegyűjteni mindazokat a kifejezéseket és szavakat, a melyek a német vagy tót nyelvből a kassai ember magyar beszédjébe csúsztak. Sőt kimutathatta volna azt is, hogy a tót és a német ember viszont milyen szavakat és kifejezéseket vett át a magyartól, mert bizonyosan erre is sok példa akad. Evvel hasznos munkát végzett volna; de természetesen csak akkor, ha nem oly kicsinylőleg beszél az idegen szavakról. Még az olyan idegen szó is, a mely elcsúfítja a beszédet vagy írást, érdekes a nyelvészre nézve, s összegyűjtésük sokkal hasznosabb, mint jól ismert régi igazságok újra elmondása. Azoknak kellene ezt elvégezni, a kik oly helyzetben vannak, hogy a különböző nyelvek egymásra hatását mintegy szemük előtt látják lefolyni, tehát az adatok összegyűjtését a legnagyobb könnyűséggel végezhetik.

E helyett Dergács szól a nyelvújításról és nyelvtisztításról,

méltatja Kazinczy működését, majd a Nyelvőr törekvését tárgyalja bővebben. Mindebben semmi újat nem mond, de legalább ismert dolgokat elég jól állít össze. Értekezése két részre oszlik; az első szól az idegen szavakról, a második idegenszerű szólásmódokról.

Sokkal gyöngébb az első rész, a mely némi elfogultságról s mondhatjuk igazságtalan elfogultságról tanuskodik az idegen szavak iránt. «A rosszul képzett vagy gyökig vágott magyar szónak mégis marad valami magyar íze, valami ismerős vonása; ezek tűrhetőbbé teszik, mint az idegen szót, mely csak tolakodik nyelvünkbe.» Hogy mondhatja ezt olyan ember, a ki különben oly egészséges nézetekkel bír a nyelv tisztaságát illetőleg? A rosszul képzett szó mindig rontja a nyelvet, míg az idegen szó soha. S az idegen szavak használata beszéd közben nagyon is érthető, sőt könnyen menthető. Maga Dergács is okát adja az idegen szavak használatának: «Az idegen szók legkapósabbak ama korosabb embereknél, kik a latin nyelv emlőin nevelkedtek; azonban találkoznak olyanok is, kik azt hiszik, hogy az idegen szó nyomósabb, méltóságosabb. Végre vannak olyanok is, kik épen semmit sem gondolnak, hanem elég meggondolatlanul csak azért használják őket, mert eszökbe jutnak.» Igen is, e három természetes oka van az idegen szavak használatának: 1. Gyermekkora óta hallotta és használta az illető (a latinos műveltségű ember a latin, a kassai ember a német és tót szavakat); 2. gyakran kifejezőbb vagy nyomósabb az idegen szó, sőt egészen azt jelentő magyarral pótolni sem lehet; D. szójegyzékében is sok oly idegen szó van, a mely nem azt fejezi ki, a mit a melléje tett magyar (*couplet* nem annyi, mint *versszak*, *dal*, *gúnydal*; *affaire* más, mint *csete-paté*, *üzlet*; *coquette* sem *tetszésre vágyó* stb.), 3. sokszor nagyon is nehéz a helyes magyar szót megkeresni, míg az idegen önkényt jó az ember nyelvére; s az erőszakos keresgélés affektálttá teszi a beszédet. Ezzel nem akarom az idegen szavak használatát védeni; a sok idegen szó csúfítja (de nem rontja) a beszédet. Annyi mindenesetre áll, hogy az írásban az ünnepesebb alkalmakkor (beszédekben, előadásokon) lehetőleg kerülni kell az idegen szavakat, de a közönséges beszélgetésekben sokkal több elcsúszik egész észrevétlenül. Ez így volt mindig s így is marad. Hiába sóhajt föl Dergács; azok a «boldog idők, mikor a magyar nőnek nem kellett az idegen szók egész szótárával megküzdenie amaz egyszerű célból, hogy kifogástalanul öltözködhessék», nem léteztek soha s nem is fognak eljönni soha.

A második rész a magyartalan kifejezéseket és mondatszerkezeteket tárgyalja. Rendre veszi a, nem csak Kassán, hanem országszerte szokásos idegenszerű szólásmódokat, melyeket mind megtalálhatunk az Antibarbarusban vagy a Nyelvőr egyik-másik helyén, és fejtegeti hibás voltukat s példát ad a helyes kifejezésre is. Annyi érdeme minden-

esetre van e résznek, hogy már ismert igazságokat hozzá férhetőbbé tesz a laikusok számára.

BALASSA JÓZSEF.

38. Kutrucz Rezső. A homerosi kor erkölcsi világa. (Pozsonyi kir. kath. főgymn.) 1887. 1—27. l. Szerző értekezése végén maga bevallja, hogy tárgyát korántsem merítette ki, s hogy csak kis része a homerosi kor erkölcsi világának az, a mit soraiban nyújt. Maga tisztában van az elért eredmény quantitativ becsével, és belátja, hogy ez ethikus világot még több oldalról is lehetett volna bemutatni. Mentegetődzik ugyan az iskolai értesítőnek ily értekezésre szíken kiszabott terével, de ezen segíthetett volna a Szabó István-féle fordításból vett részletek mellőzésével, melyeket egyébként is tételeinek csak egy bizonyos számához kötött. — Egy feladatához illő rövid bevezetés után áttér a vallásosságra, a viszonsosságra (melyet kielégítően nem fejt ki), s a kitartás erényére, melyek szerinte általában jellemzik a homeroskorabeli görög nemzetet. — Az «érzésünket sértő» lelki tulajdonságok után a vallásossággal folytatja, ezután az állami életnek befolyásáról, a férfi és nő munkaköréről, a harczy vitézségről, a hazaszeretetről, a dicsőségről mint a bátorság jutalmáról, az önézetről, a szerénységről, a gyalázatról, az igazságérzetről, a büntetésekről s az ezek között nyilvánuló következetességről (mely passus határozottan naiv), a boszúról, az esküről, a háláról, a szeméremzetről, a szánalomról, a vendégszeretetről, a tiszteletről a nők és az öregebbek iránt, a családtagok egymáshoz való viszonyáról (közben a leányok jó híréről), a családi élet erkölcsi mozzanatairól értekezik részletesen, s berekeszti dolgozatát a halál után bekövetkező állapotra való rámutatással. E tárgymutatóból rögtön kitűnik, hogy K. úr minden systema megalkotása nélkül fogott feladatához. S ebben leledzik az értekezés legsarkalatosabb hibája. Mert, hogy nem festi eléggé jellemzően a hősnek a harczban nyilvánuló lelki világát, a homerosi embernek családi életét, az érzelmi, értelmi nyilvánulásokat stb. stb., tekintetbe sem jövő hiányok ama főhiba mellett. Pedig sok anyagot hordott össze, értekezésén a szorgalomnak nyomai ötlenek szemünkbe, s így annál inkább kell sajnálnunk, hogy azt az egész anyagot nem tudta systematikus egészszé feldolgozni.

Detailhibák nélkül sem szűkölködik a K. úr értekezése. Vegyük csak sorra a lapszámok szerint. — P. 1. «Ha ezt a háborút (t. i. a trójait) nem fogadjuk is el oly történeti ténynek, a milyennek a hagyomány alapján látszik, annyi történeti igazságot mégis mindenesetre el kell ismernünk, hogy azon időtájban Kis-Ázsia nyugati partjain görög gyarmatosítások történtek, a mely alkalommal . . . az összeütkezések el nem maradhattak.» *Curtius Ernő* e theoriája Schliemann

ásatásai óta már meglehetősen elavult (L. Ábel: Trója története. [Bpesti Kath. főgymn. ért.] 1880. p. 6. s. k.). — P. 4. Nem kellett volna e mondatot «Ha az ember hozzájok (t. i. az istenekhez) fordul, meghallgatják kérését» másképen formulázni? Mert néha bizony nem hallgatják meg, m. pl. Athéné (II. VI. 311.) nem hallgatja meg a trójai nők kérelmét vagy Zeus (II. II. 419.) nem teljesíti Agamemnon kívánságát. — Az sem áll (p. 5.), hogy a hősök «a csata hevében megfélekedtek volna az istenekről, s még azokat is megtámadták, mint Diomedes Arest és Aphrodité». Ellenkezőleg Diomedes (II. V. 331. s. k.) «*γυγνώσκων ὄτ' ἀναλκίς ἔην θεός, οὐδὲ θεῶων | τῶων αἰ' τ' ἀνδρῶων πόλεμον κατά κοιρανέουσιν*» és (II. V. 433.) «*γυγνώσκων ὅ οἱ* (sc. *Αἰνεία*) *αὐτὸς ἐπιέρεχε χεῖρας Ἀπόλλων,*» s végre (II. V. 824.) ezt mondja Athénéről: «*γυγνώσκω γάρ Ἄρηα μάχην ἀνὰ κοιρανέοντα*». — U. cs. p. 5. a végzetről beszél, melynek «minden isten, még maga Zeus is alá van vetve». Itt csak utalom szerzőt Buchholz «Homerische Realien» III. 1. rész 2. k. 3. fejezetére, hol egyebek közt (p. 54.) ezt olvassuk: «So sehen wir denn, wie die Schicksalsmacht und die Götter promiscue für die Urheberschaft der Verhängnisse herangezogen und in dieser Hinsicht dergestalt confundirt werden, dass es schliesslich völlig unklar bleibt, auf welcher Seite denn eigentlich die Initiative so zweifelhaft hingestellter Schicksalsfügungen zu suchen sei». — P. 8. «Achillesben és Hectorban . . . van valami, a mi nekik rokonszenvünket különösen biztosítja, a kötelességérzet.» Ez ugyan Achillesben nincsen meg valami nagy mértékben, mert különben nem hagyta volna cserben az achivokat. De bár milyen laikus olvasó is ugyanezt mondaná, ha pár sorral lejjebb e két K. úr által idézett sort olvassa:

«Veszszek el egyszeriben, miután veszedelmekor én sem
Védtem az én szeretett bajtársamat.»

Szabó István persze egészen rosszúl fordította ezt a helyet, mely az eredetiben így hangzik:

«*αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἐταίρω
κτεινομένῳ ἐπαμῦναι*»

P. 11. «Hectorról mondja a költő, hogy ő kis fiát közönségesen csak Skamandriosnak nevezte, de a trójaiak atyja érdemeire való tekintettel és hálából Astyanaxnak nevezték (II. VI. 401.). Ez egyrészt a trójaiaknak az érdem iránt való elismerésére (!), másrészt Hektornak szerénységére mutat.» Ez utóbbi teljesen alaptalan következtetés, mfg ferde nézet ismét p. 19., hogy a vendégszeretetet «valószínűleg az emberi szív szánakozó természete szülte». — Vajjon abból, hogy Zeus és Hera, továbbá Aeolus gyermekei (Od. X. 7.) egymással házasságra léptek, szabad-e (p. 22.) azt következtetni, hogy testvérek is

összeházasodhattak? Sőt ezt K. úr a későbbi korra nézve is Corn. Nepos (Cim. 1.)-re támaszkodva állítja, csak hogy Nepos kevéssel rá (2.) ezt mondja: «namque Atheniensibus licet eodem patre natus uxores ducere», de οὐχ ὁμομητρῖους (Plut. Them. 32. Demosth. LVI. 28. p. 1307. — Télfy is ezt mondja!). Az egyiptomi, testvérek között való házasság intézményétől elfordultak a görögök. (L. Hermann-Blümner: Die Griechischen Privatalterthümer. Freiburg u. Tübingen. 1882. p. 271. 1. jegyz.) — P. 25. Figyelmeztetnem kell K. urat, hogy Odysseus a VI. ének 182. s kk. verseiben még korántsem bucsúzik a phäakoktól! — U. cs. p. 25. Mi a hűseget illeti, «a férfiak közt csak Menelaos képezne dicséretes kivételt»? Hát Megapenthes! Ha Menelaost ide számítjuk, bátran ide számíthatjuk Odysseust is.

Még egyéb észrevételeink is volnának, de az eddig mondottak is elegendőleg tájékoztatnak a dolgozat jó és rossz tulajdonságai felett.

WEISS REZSÓ.

39. Antik művészeti kirándulás. Irta és felolvasta Schambach Gyula. Öt fénynyomatú képpel. A szerző sajátja. Kaposvár, 1887. 8-r. (45 lap.) — E füzet első része egy nyilvános felolvasás, melyet Schambach úr a kaposvári tanári kör egy tavaszi felolvasó estéjén tartott. A szerző képzeletben egy művészeti kirándulást tesz a régi Athénbe, s a város egyes nevezetes pontjai alkalmat adnak neki, szólni a tanagrai terracotta-szobrokról, a milói Venusről, a belvederei Apollóról és a Clytia mellszobráról. E műemlékekhez, melyek saját fölvétele után készültek s melyeket valóban sikerült fénynyomatokban be is mutat, fűzi további magyarázatait: fejtegeti a görög nők ruházatát, az úgynevezett szemvakság kérdését s a polychromiát, s jellemzi egyúttal e görög szoborművek psychéjét. A dolgozat nem nagy igényekkel készült, valótlán adatokat nem tartalmaz és a tárgy szeretetéről tanúskodik. — Helyelközzel azonban kellemetlenül érinti az olvasót a szerzőnek a népszerűséggel kaczérkodó stilusa, mely ép azért, mert «*nagyon* népszerű kíván lenni» (a szerző saját szavai), olykor affectált átmenetekre kényszeríti íróját. Bátran elmaradhatott volna a tárgyból merített lelkesezésnek néhány naiv nyilvánulása is. «Van ebben az egész arcban», mondja a szerző a 17. lapon a milói Venusről, «valami édes epedés, valami epedő tartózkodás, valami tartózkodó derültség, valami derült nyugalom, valami nyugodt fenség, sőt valami fönséges büszkeség.» A ki valaha látta a milói Venust, bizonyára osztozik a szerző csodálatában; de azt hiszem, e csodálatot méltóbban és meggyőzőbben lehet kifejezni, mint az ilyen czifra szavakkal, melyeket mi prózai emberek, fájdalom, méltányolni nem birunk. — A függelékben (30—45. l.) Schambach úr kifejti, hogyan kell felhasználni a classicusok olvastatásánál a szemléltető eszközöket, és egyszersmind megismertet bennünket a kaposvári főgym-

nasium philologiai museumával, melyet a szerző igen csekély anyagi eszközök mellett is dicséretes buzgósággal lét-sített, a mi kétségbe nem vonható érdem. A mi magát a szemléltetést illeti, az fontos is, szükséges is; de foganatja szerintem csak úgy lesz, ha csinján bánunk vele. «Ime egy rövid órán», mondja a szerző (37. l.), «mely nem is classicus olvasmány, hanem a kezdők (I. osztályú tanulók) számára készített, külön álló, *Vesta est dea*-féle száraz mondatok megbeszélésére vonatkozott, megszerezte magának a tanuló a mellszobor, egész szobor, a szobor különös tekintetnek, a római ház belsejének, Róma városának, a madártávlatnak, és egy eddig ismeretlen fa-nemnek (az olajfának) képét» stb. Az ilyen eljárás túlzott, mert nincsen mértéke (a mit különben maga a szerző is a 39. lapon olvasható egy megjegyzésében melleleg elismerni látszik). Ha csak annyit akarunk, hogy a szöveg mentől több dolog megtanulására szolgáljon, egy perczig sem kételkedem, hogy az ügyes tanár a legszárazabb mondat alapján is képes leend tanításába hihetetlen mennyiségű és tarkaságú adatokat beleszóni, és pedig oly alakban, mintha ez máskép nem is lehetne. A tanulóknak azonban a szemléltetésből csak akkor lesz haszna, ha szemét nem foglalkoztatja egyszerre sok, de kivált nem *sokféle* dolog (lásd: mellszobor, madártávlat, olajfa). Az, hogy vajjon a madártávlatot a latin órán kell-e megmagyarázni, nagyon kérdéses; de ha már megteszszük, csak úgy ne járjunk el, mint a hogy a szerző megcselekedte (36. l.): «Leolvastuk tehát a képről Róma terjedelmének nagyságát stb s végre *kifelé ragadva a képből az ifjú lelkét* (!) szóba került az is, vajjon hol kell valakinek lennie, hogy úgy lásson maga előtt elterülni egy várost? Pár találgatás után (vajjon miket találgathattak?) rájöttünk, hogy jó magasán, ott, a hol a madár jár. Így (!) jutott az ifjú a madártávlati kép fogalmához.»

Dr. FINÁCZY ERNŐ.

VEGYESEK.

— A Budapesti Philologiai Társaság f. é. máj. hó 2-ikán *felolvasó ülést* tartott. Tárgyai voltak: 1. *Weiss Rezső*: A homerosi ház néhány alkotórészéről. — 2. *Lázár Béla*: Kölcsey Csokonai-bírálat. — 3. *Hege-dius István*: Petőfi egy költeménye latin fordításban.

A felolvasó ülést *választmányi ülés* követte. Jelen voltak: P. Thew-rewk Emil elnök, Fináczy Ernő jegyző, Heinrich Gusztáv, Fröhlich Róbert, Maywald József, Ábel Jenő, Pecz Vilmos, Gyomlay Gyula, Csarhalmi Samu, Csengeri János, Pozder Károly, Kassai Gusztáv.

1. A mult ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

2. Elnök jelenti, hogy József főherczeg Ő Fensége a társaságnak